

Wyrok z dnia 5 maja 2005 r.

III UK 244/04

„Zawieszenie” prowadzenia działalności gospodarczej dla oceny podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, w zależności od okoliczności faktycznych konkretnej sprawy należy kwalifikować jako „zaprzestanie” tej działalności lub działanie niepowodujące takiego skutku.

Przewodniczący SSN Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Herbert Szurgacz (sprawozdawca), Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 5 maja 2005 r. sprawy z wniosku Piotra P. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w S. o ustalenie podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 30 września 2004 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddział Regionalny w S. decyzją z dnia 20 września 2003 r. wyłączyła Piotra P. z ubezpieczenia społecznego rolników od 1 lipca 1997 r. Drugą decyzją z tej samej daty rolniczy organ rentowy stwierdził podleganie wnioskodawcy ubezpieczeniu społecznemu rolników w przerwach w prowadzeniu działalności gospodarczej, tj. od 16 lipca 1997 r. do 30 czerwca 1998 r. i od 20 lipca 1998 r. do 30 czerwca 2000 r. i obowiązek opłacenia składek na ubezpieczenie rolników od III kwartału 1997 r.

Od decyzji tych odwołał się Piotr P., domagając się ich uchylenia wobec obrazy prawa materialnego, przez przyjęcie, że podlega on ubezpieczeniu społecznemu rolników tylko od III kwartału 1997 r do II kwartału 2000 r., a nie od 1 stycznia 1997 r.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Siedlcach wyrokiem z dnia 25 czerwca 2003 r. [...] oddalił odwołanie. Sąd Okręgowy ustalił, że Piotr P. od

1 stycznia 1988 r. jest właścicielem gospodarstwa rolnego o powierzchni 10,86 ha fizycznych, co stanowi 2,87 ha przeliczeniowych. Od 1 października 1992 r. prowadzi on działalność gospodarczą, którą wielokrotnie zawieszał. W dniu 7 listopada 1996 r. wnioskodawca złożył w rolniczym organie rentowym pod odpowiedzialnością karną oświadczenie, że z dniem 22 października 1996 r. zawiesił prowadzenie działalności gospodarczej. Z uwagi na powyższe Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wydała decyzję z dnia 20 listopada 1996 r. o objęciu wnioskodawcy ubezpieczeniem społecznym rolników od 22 października 1996 r. W styczniu 2003 r. Kasa uzyskała z Urzędu Skarbowego w S.P. informację, że Piotr P. prowadzi - z przerwami - działalność gospodarczą od 15 grudnia 1992 r.

W ocenie Sądu Okręgowego, od daty wejścia w życie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.), tj. od 1 stycznia 1990 r. wnioskodawca mógł podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników tylko w tych okresach, kiedy nie prowadził działalności gospodarczej. Sąd Okręgowy powołał się na przepis art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. Nr 124, poz. 585), stwierdzający, że rolnik lub domownik, który w dacie wejścia w życie tej ustawy, czyli 1 stycznia 1997 r., prowadzi równocześnie działalność gospodarczą i rolniczą na gruntach o powierzchni powyżej 1 ha przeliczeniowego, ma możliwość dokonania wyboru rodzaju ubezpieczenia. Możliwość taka zachodzi tylko przy równoczesnym spełnieniu przesłanek z art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a mianowicie legitymowaniu się nieprzerwanym rocznym okresem podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. Wnioskodawca nie spełnił przesłanki nieprzerwanego rocznego podlegania ubezpieczeniu rolniczemu, bowiem zaprzestał prowadzenia działalności gospodarczej w okresie od 21 października 1996 r., a następnie wznowił ją od 18 lutego 1997 r. W tej dacie powinien spełniać ten warunek. Zdaniem Sądu Okręgowego obie decyzje organu rentowego są merytorycznie zasadne i nie ma podstaw do podważenia ich słuszności.

Apelację od tego wyroku wniósł ubezpieczony Piotr P., zaskarżając go w całości i zarzucając: 1) naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 3a i 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, polegającą na nieuzasadnionym przyjęciu, iż z dniem 1 stycznia 1997 r. nie złożył on względem organu rentowego skutecznego oświadczenia o podleganiu ubezpieczeniu społecznemu rolników, z wyłączeniem podlegania ubezpieczeniu społecznemu z

tytułu działalności gospodarczej, jak również, iż z dniem 1 lipca 1997 r. ustało ubezpieczenie rolnicze; 2) naruszenie prawa materialnego, art. 5 k.c., poprzez oddalenie odwołania w sytuacji, gdy działanie pozwanego w postaci nieudzielenia wyczerpującej i właściwej informacji odnośnie skutków prawnych art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników według stanu na 1 stycznia 1997 r. oraz pobieranie składek przez ponad 6 lat, a następnie zanegowanie uprawnień z tego tytułu, jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie wyrokiem z 30 września 2004 r. [...] oddalił apelację. Sąd Apelacyjny uznał, że prawidłowe są ustalenia Sądu Okręgowego, iż Piotr P. nie miał możliwości wyboru rodzaju ubezpieczenia od 1 stycznia 1997 r. ani na gruncie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, ani na podstawie art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Przepis art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, który wszedł w życie 1 stycznia 1997 r. stanowi, że rolnik lub domownik, który podlegając ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy, nieprzerwanie co najmniej 1 rok, podejmie pozarolniczą działalność gospodarczą nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, podlega nadal temu ubezpieczeniu. Norma art. 5a ustawy, wprowadzona ustawą z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników z mocą obowiązującą od 1 stycznia 1997 r., odnosi się do rolników, którzy podlegali rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu w pełnym zakresie z mocy ustawy i nieprzerwanie co najmniej 1 rok w dniu wejścia w życie ustawy. Utrzymali oni rolniczy tytuł ubezpieczenia społecznego. Oznacza to, że od daty wprowadzenia tej regulacji prawnej, do takich rolników nie miał zastosowania ustawowy prymat ubezpieczenia społecznego osób prowadzących działalność gospodarczą, obowiązujący w przypadku zbiegu tytułów ubezpieczenia społecznego, a wynikający z art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 46, poz. 250 ze zm.). Wnioskodawca nie spełnił warunków wynikających z art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, gdyż przed podjęciem działalności gospodarczej w 1997 r. i w latach następnych do dnia wydania zaskarżonych decyzji, nie podlegał ubezpieczeniu rolniczemu przez co najmniej 1 rok.

W art. 2 ustawy zmieniającej ustawę o ubezpieczeniu społecznym rolników zawarta została szczególna klauzula intertemporalna, która stanowiła, że rolnik lub domownik, który w dniu wejścia w życie ustawy podlegał ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, a spełniał inne warunki podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie, mógł złożyć organowi rentowemu oświadczenie, że chce podlegać temu ubezpieczeniu z wyłączeniem innego ubezpieczenia społecznego. Oznaczało to możliwość dokonania wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego wyłącznie przez osoby, które w dniu 1 stycznia 1997 r. spełniały inne warunki podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników, bez względu na okres wcześniejszego podlegania temu rodzajowi ubezpieczenia społecznego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2000 r., II UKN 618/99, OSNAPiUS 2002 nr 1, poz. 27).

Do zastosowania art. 2 ustawy o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie było więc konieczności, aby rolnicze ubezpieczenie społeczne trwało przez cały rok. Natomiast było konieczne, aby w dacie wejścia w życie ustawy, tj. 1 stycznia 1997 r., rolnik prowadził działalność gospodarczą. Wnioskodawca nie spełniał tego warunku, ponieważ od 21 października 1996 r. do 17 lutego 1997 r. miał przerwę w prowadzeniu działalności gospodarczej.

Od powyższego wyroku Sądu Apelacyjnego wnioskodawca wniósł kasację, w której zaskarżył wyrok w całości, zarzucając: 1) naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą i ich rodzin w związku z art. 1 ust. 1 tej ustawy oraz w związku z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 41, poz. 324 ze zm.) oraz art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, co doprowadziło Sąd do błędnego ustalenia, iż ubezpieczony w dniu 1 stycznia 1997 r. nie prowadził jednocześnie działalności rolniczej i pozarolniczej działalności gospodarczej, a co za tym idzie do uznania, że nie spełniał on wskazanych w art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników kryteriów pozwalających na wybór rolniczego ubezpieczenia społecznego, 2) naruszenie przepisów postępowania, mające wpływ na wynik sprawy, a w szczególności: przekroczenie wyrażonej w art. 233 § 1 k.p.c. zasady swobodnej oceny dowodów, poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego w sprawie, naru-

szenie art. 468 i 473 k.p.c., poprzez brak podjęcia czynności mających na celu wszechstronne wyjaśnienie okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, a w szczególności okoliczności dotyczącej podlegania przez powoda w dniu 1 stycznia 1997 r. ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, pomimo iż powód zgłosił w okresie od 10 października 1996 r. do 17 lutego 1997 r. fakt zawieszenia prowadzonej przez siebie działalności gospodarczej.

Wskazując na powyższe podstawy kasacji wniesiono: 1) o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia przez Sąd Apelacyjny w Lublinie, przy uwzględnieniu kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych, względnie 2) orzeczenie co do istoty sprawy i uwzględnienie odwołania strony powodowej, 3) zasądzenie od pozwanego na rzecz strony powodowej kosztów postępowania za wszystkie instancje z uwzględnieniem kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Jednocześnie skarżący wskazała, iż niniejsza kasacja winna zostać przyjęta do rozpoznania z następujących przyczyn: w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne związane z interpretacją art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą i ich rodzin i ustaleniem, jakie znaczenie na gruncie tego przepisu ma fakt zgłoszenia przez osobę prowadzącą działalność gospodarczą faktu czasowego zawieszenia tej działalności, zwłaszcza na stosunkowo krótki okres, np. jednego czy dwóch miesięcy. Należy bowiem zauważyć, iż przepis ten w sposób wyraźny łączy istnienie obowiązku ubezpieczenia społecznego z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej z dniem rozpoczęcia działalności rodzącej obowiązek ubezpieczenia oraz z dniem, w którym nastąpiło zaprzestanie działalności. Brak jest w nim natomiast, jak również w pozostałej treści ustawy o ubezpieczeniu społecznym, osób prowadzących działalność gospodarczą i ich rodzin, odniesienia do pojęcia „zawieszenia” czy też „przerwy” w prowadzeniu działalności gospodarczej i tym samym uregulowania w zakresie skutków takiego zgłoszenia. Wydaje się, iż pojęć tych nie można utożsamiać z użytym we wskazanym art. 3 ust. 1 sformułowaniem „zaprzestanie działalności”, które ze swej istoty ma charakter stały, podczas gdy niewątpliwie „przerwa” czy też „zawieszenie” mają charakter tymczasowy i odwracalny.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W rozpoznawanej sprawie kluczowe znaczenie ma ocena charakteru prawnego zdarzenia, które ubezpieczony, rolniczy organ rentowy, a także Sądy orzekające w sprawie, określiły jako zawieszenie prowadzenia działalności gospodarczej. Gdyby bowiem przyjąć, jak uznał organ rentowy, a także skarżący, że zdarzenia te są równoznaczne z zaprzestaniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą, to w konsekwencji każdego „zawieszenia” tej działalności ustawałoby ubezpieczenie prowadzących działalność gospodarczą i tym samym otwierałaby się możliwość objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników. W okresie do 31 grudnia 1996 r. istniał bowiem prymat tego ubezpieczenia w stosunku do ubezpieczenia społecznego rolników, w tym znaczeniu, że osoba spełniająca wymagania do objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników, jeżeli prowadziła działalność gospodarczą, z mocy ustawy podlegała ubezpieczeniu z tytułu prowadzenia tej działalności, nie mogła natomiast zostać objęta ubezpieczeniem społecznym rolników.

Przepis art. 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą (u.d.g.) przewidywał, że obowiązkowo ubezpieczeniu społecznemu podlegają osoby prowadzące działalność zarobkową. Ryzykiem ubezpieczeniowym, którego zaistnienie powoduje powstanie (przy zaistnieniu dodatkowych przesłanek) prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego jest niemożność prowadzenia przez osobę ubezpieczoną działalności zarobkowej i wynikający stąd brak uzyskiwania dochodu. Przepis art. 3 tej ustawy wiąże powstanie obowiązku ubezpieczenia społecznego z rozpoczęciem działalności rodzącej obowiązek ubezpieczenia, co oznacza - w związku z art. 1 ustawy - rozpoczęcie działalności zarobkowej w dziedzinach określonych art. 1 ustawy. Obowiązek ubezpieczenia społecznego ustaje - zgodnie z art. 3 ustawy - z końcem miesiąca kalendarzowego, w którym nastąpiło zaprzestanie działalności. „Zaprzestanie działalności”, analogicznie jak „rozpoczęcie działalności”, należy odnieść do działalności zarobkowej. Ustawa u.d.g. nie zawiera pojęcia „zawieszenie działalności”. Pojęcie to nie występuje również w ustawie z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 41, poz. 324 ze zm.). Należy przyjąć, że termin ten w odniesieniu do ubezpieczenia społecznego prowadzących działalność gospodarczą nie ma charakteru terminu techniczno-prawnego. Jego znaczenie prawne w kontekście tego ubezpieczenia powinno być oceniane w konkretnych okolicznościach: jako zaprzestanie działalności w rozumieniu art. 3 ustawy u.d.g. powodujące ustanie stosunku ubezpie-

czenia społecznego bądź jako działanie nie powodujące wymienionego skutku, jeżeli nie jest równoznaczne z zaprzestaniem działalności gospodarczej.

Zdaniem skarżącego zawieszenie działalności gospodarczej powinno być rozumiane jako przerwy w działalności gospodarczej niepowodujące ustania stosunku ubezpieczenia społecznego. W uzasadnieniu swojego stanowiska skarżący wskazuje na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 lipca 2003 r. (II UK 111/03), że faktyczne niewykonywanie działalności gospodarczej w czasie oczekiwania na kolejne zamówienie lub w czasie ich poszukiwania, nie oznacza zaprzestania prowadzenia takiej działalności i nie powoduje uchylenia obowiązku ubezpieczenia społecznego. Tymczasem z uzasadnienia tego postanowienia wyraźnie wynika, że Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, iż uchylenie obowiązku ubezpieczenia społecznego wiąże się z zaprzestaniem wykonywania działalności gospodarczej, a jedynie w okolicznościach konkretnej sprawy oczekiwanie na kolejne zamówienia nie oznaczało zaprzestania prowadzenia takiej działalności.

Odnosząc powyższe rozważania do rozpoznawanej sprawy należy stwierdzić, że ubezpieczony, który w dniu 20 października 1996 r. zawiesił swoją działalność gospodarczą i zgłosił się do ubezpieczenia społecznego rolników, przestał podlegać ubezpieczeniu społecznemu prowadzących działalność gospodarczą i został objęty ubezpieczeniem społecznym rolników w dniu 1 stycznia 1997 r. W ubezpieczeniu tym pozostawał do dnia 17 lutego 1997 r. W rezultacie do wnioskodawcy nie znajdował zastosowania art. 2 ustawy z dnia 12 września 1996 r., według którego rolnik, który w dniu wejścia w życie ustawy (1 stycznia 1997 r.) podlega innemu ubezpieczeniu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, a spełnia inne warunki podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie, może złożyć ZUS lub KRUS oświadczenie, że chce podlegać temu ubezpieczeniu z wyłączeniem innego ubezpieczenia społecznego. Powołany przepis ma charakter szczególnej normy intertemporalnej i w zakresie, w którym odwołuje się do dnia wejścia w życie powołanej ustawy, musi być interpretowany ściśle. W dalszej konsekwencji do wnioskodawcy nie miał zastosowania przepis art. 5a dodany do ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników ustawą zmieniającą z dnia 12 września 1996 r., według którego rolnik, który podlegając ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy nieprzerwanie co najmniej 1 rok, podejmuje pozarolniczą działalność gospodarczą nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, podlega nadal temu ubezpieczeniu.

W świetle powyższych rozważań zarzut kasacji naruszenia prawa materialnego nie jest usprawiedliwiony. Nie jest również usprawiedliwiony zarzut naruszenia przepisów postępowania. Zarzut kasacji w tym przedmiocie wynika z innego, nietrafnego, rozumienia przesłanek powstania i ustania stosunku ubezpieczenia społecznego osób prowadzących działalność gospodarczą. Jak wyżej wskazano, nie jest trafny pogląd skarżącego, który ustanie stosunku ubezpieczenia społecznego wiąże z wyrejestrowaniem działalności gospodarczej, a nie z faktem zaprzestania jej wykonywania.

Skoro kasacja nie zawiera usprawiedliwionych zarzutów, na podstawie art. 393¹² k.p.c. należało orzec o jej oddaleniu.

=====